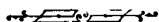

ԳԱԽԱԶԱՆԱՀՄԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆ

նեայր ունի իւր պաշտպան փաստարանը, և 12 ընկերաց յանձնախումբէ մը կը դատուի: Երբ վէճը կը վերջանայ՝ դատաւորը պայծառ կերպով և անկողմնակալութեամբ վճիռները կու տայ: Պ. Ճըրճ հիմնադիրը միշտ ներկայ կ'ըլլայ երբ աւտանը բացուի, բայց երբէք չի մասնակցիր ոչ վիճաբանութեան և ոչ վճիռներուն: Պատիժներն են. Տուգանք և ազատութեան կորուստ: Բանտարկեալները երկաթեայ ձողերով վանդակներու մէջ կը փակուին՝ ոստիկաններու հսկողութեան տակ: Առաւօտները զանոնք դպրոց կամ աշխատութեան կը տանին բանտարկեալի զգեստով, բացարձակապէս արգիլելով՝ ո՛ր և է քաղաքացւոյ հետ խօսիլ: Երեւոյ վերցուած է. ամենէն մեծ պատիժը հասարակապետութենէն արտաքսուիլն է: Քաղաքացեաց կըթուրթինը Տեսչի մը յանձնուած է հինգ ուսուցիչներու սպայակոյտով մը: Դաստիարակութիւնը հոս մեծ քայլեր ըրած է. քաղաքացիներէն շատերը յետ դպիւնեպսակով զարդարուելու (Cornell's Harvard) և ուրիշ համալսարաններու մէջ, նախանձելի և պատասխանատու պաշտօններու գլուխ անցած են, որ Ամերիկայի մէջ սովորական մարդիկներու չեն յանձնուիր: Աղջիկներու մեծամասնութիւնը երբ կը թողուն հասարակապետութիւնը՝ կ'ամուսնանան. ուրիշներ խոհակեր և ազախին կ'ըլլան, իսկ ամենատաղանդաւորները ուսուչուհւոյ վկայագրով՝ կ'ըլլան քարտուղար կամ արագագիր:

Պ. Ճըրճի հաստատած Junior Republic լաւ յաջողութիւնը տեսնելով շատ գաւառներ՝ ուզեցին անկից հատ մ'ունենալ: Այս պատճառաւ 1908ի փետրուար 1ին հաստատուեցաւ «Միացեալ Հասարակապետութեանց ազգային ընկերութիւն»-ը, որուն նպատակն է Տէրութեան ամէն գաւառներուն մէջ այդ դպրոցէն գոնէ հատ մը հաստատել:

Յ. Ա. 1*.

Ամէն ոք գիտէ թէ մարդկութեան համար ամենակարեւոր ու կենսական տարրերէն մին է ջուրը. բայց երբ ասիկայ ակունքէն չի բղխիր և վազուկ չէ՝ դիւրաւ կ'ապականի և կը դառնայ սերմնաւան մը ամէն տեսակ հիւանդութեանց, որոնց զէմ չի կրնար առնուլ ամէն անգամ բժշկին:

Այսօրուան օրս ջրաբանական գիտութիւնը մեծապէս յառաջադիմած է, ծառայութիւն մատուցանելով տնտեսական կեանքին. սակայն դեռ չէ հասած այն կէտին՝ որ կատարեալապէս լրացնէ մարդկութեան այդ պէտքը:

Կան քաղաքներ և գաւառներ՝ որ զուրկ են առատ ջուր ունենալէ, և այդ խեղճ ժողովուրդը չարատանջ նեղութեան մէջ կը տառապի:

Ուստի յետ բազում հնարից, մարդկութիւնը մտածից առջին առնելու այս նեղութեան. և ահա նորոգեց կամ ըսեմ վերակենդանացուց Զրագուշակոյրիւնը, որ արդէն իսկ հին ազգաց ծանօթ էր: Եթէ բանանք Հնգամատեանը կը գտնենք փառաւորի մոգերը և դիւթիչները որոնք տեսակ մը գաւազան կը գործածէին, նոյնպէս Ահարոնի գաւազանը՝ որ օձ դառնալով կերաւ միւսները (յեւթից):

Նոյնպէս յունաց մոգերը և մոգուհիներն իսկ գաւազան կը գործածէին իրենց կախարդութիւնները կատարած միջոց, և ասոր գործածութիւնը կը տեսէ մինչև Միջին դար:

Տասնութեցեորդ դարուն՝ նոր կերպարանք մը ստացաւ այս գաւազանը, որ է գուշակել ջրոց և մետաղաց երակները. մարդ երբ այս գաւազանը առկախ կը բռնէ, և երբ գայ ճիշտ այն տեղը, յորում ջրոյ երակ մը կայ, կը հակի գաւազանը ինքն իրեն:

Ջրոյ գուշակութենէն զատ այս գաւազանին կը յատկացնեն այլ կարողութիւն:

հերի հայտինքն՝ որոշել կորսուած երկրի մը սահմանը, կամ հայրենիք մը, և կամ աւելի ևս հետաքրքրական՝ գտնել լքեալ տղու մը ծնողքը ։ Եթէ դիտելու ըլլանք՝ շատ ջրագուշակներ կան, սակայն այս բազմութեան մէջէն քիչեր եղած են՝ որոնք մեծղի արդիւնքներ առաջ բերած են. ուրոց մէջ յիշուելու արժանի է խալացի 16ամեայ ջրագուշակ Ռօզան, որն որ ինչպէս կը տեսնենք իր լուսանկարը, ջրոյ երակներ կը փնտռէ ։ Խտրիոյ մէջ ջրոյ պակասութեան պատճառաւ զինքը կանչեցին են. Ռօզա ամէն ջանք ի գործ դրաւ, և յիբաւի վէրթէնէլիօ, Վիլանօվա, Չիթթանօվա, Պուիէ և այլ քաղաքաց մէջ ջրոյ բազմաթիւ երակներ գտաւ ։

Այս միջոցիս պատի ջրագուշակը ցոյց տուաւ իրեն բնախօսական զգացողութեանց ճշմարտութիւնը, որովհետեւ գտաւ ջրհորներ, աղբիւրներ, որոնք իրեն անծանօթ էին, ընդհակառակն ծանօթ էին քաղաքապետին և հողատիրոջ ։

Բարէնցոյի մէջ մասնաւոր կերպով գիտնականք և ջրագէտք ուզեցին զրական կերպով ստուգել այս իրողութիւնը, ինչպէս նաև սօքթ. Բօկաշինկ, սօքթ. Արօլլօնիօ. և յիբաւի, յաղթանակը մեծ յաջողութեամբ վերջացաւ, մեծ ազդեցութիւն թողով ներկայներուն վրայ, որոնք ամենին ելքին վրայ յոյս չունէին ։

Այսպէս Ռօզա գտած է անհամար ջրոց հոսանքներ, նշանակելով իրենց խորութիւնը, որոշելով՝ թէ ջուրը վազուկէ թէ կայուն, որքան լայն կամ նեղ, քանակը քիչ թէ շատ, ինչ ուղղութիւն ունենալը, տաճ. թէ պարզ իրեն ձեռաց գտաւ, զանր ուրիշ բանի չի ծառայեր թէ՛ ոչ խորութիւնները ցոյց տալու համար ։

Յետ տեսնելու այս իրողութիւնները, տեսնենք թէ ինչ է ասոր շարժատիթը ։

Սա սոսկ մագնիսական երևոյթ մ'է, սատանայական որ և իցէ արարք չի մտնել մէջը, այլ պարզ հոգեկան ոյժ մ'է և կամ լաւ ևս՝ անձնական հոգեկան կարողութիւն մը, որ մեր մտածմանց և զգացմանց համաձայն յատկութիւններ կ'առնու, որով

Պատանին Ռօզա՝ կը գտնակէ՝ թէ քանի՞ մետր խորութեամբ ջրոյ հոսանք կայ ։

եթէ ամէն մարդ կարենայ գիտնալ զայն զարգացնել, կրնայ այլ և այլ բարիքներ առաջ բերել, ինչպիսի է ջրագուշակութիւնը ։

Եւ այս՝ թագուն կարողութիւն մ'է, որ ամէն անհատի մէջ կը գտնուի. և ինչպէս մարդկային ամէն կարողութիւնները մասնաւոր կը թափանցան միայն երեւան կ'եկնեն ու կը զարգանան, նոյնը կրնայ ըսուիլ նաև ջրագուշակութեան ։

Ըմբիշը անշուշտ մէկ օրուան մէջ չէ ստացած այնքան կատարելութիւն և կամ երաժիշտը իր հիմնալի տաղանդին տիրացած՝ կարճ միջոցին մէջ. ասոնք կըրթութեան երկար շրջաններ բոլորած են, մինչև որ հասած են իրենց բարձրագոյն աստիճանին ։

Ուրիշն ջրագուշակութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հոգեկան մարզուած կարողութիւն մը, որոյ զործածութիւնը անհատէն կախուած ունի ։

կը նպաստէ նաև չրագուշակութեամբ ջրային գրութիւնն իսկ, և եթէ դիտելու ըլլանք, երբ ջրագուշակը տեղւոյն վրայ կը հասնի, ներքին ցնցում մը կը զգայ, և այս ցնցումը կերպով մը զինքը կը ստիպէ նոյն իսկ գիտնալու ջրային երակին երկայնութիւնը:

ՈՐՈՇ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

« Հայի նակատագրէն » . — Գրողն է՝ Սիրա Անունը նոր պիտի չնչէ Ռագ-Վալկայի ընթերցողներուն. կարդացած ըլլալով՝ իրեն « Տարտնի ջարդը » վերնազրով յօդուածը, որ գրուած պիտի ըլլայ իրենց ուշը և զուրուշը:

Պարզ է առաջադէր Սիրա կ'եղերբգէ — այս ինչ ոտանաւորներով կազմուած տետրակի մը խաւերուն մէջ — հայի առօրեայ ձակատագիրը, սուր և արին, բոց ու մոխիր, գերանք ու գերփանք. ինքն իսկ անոնց ահռելի ճիւղներէն հազիւ ուրեմն մազապուր ճողպարած: — Եղովկ քախին... անէ՛ծք յամայր արենարբու խուժանին... քանի՛ Սիրաներ իրենց առեւուն վարդակարմիր Արշալոյսին մէջ արենաճապաղ խեղդուեցան, մարեցան...

Սրտակեղեք դրուագներ են՝ « Հայի նակատագրէն » . բայց անխառն, իրական զգացմունքը՝ որուն մէջ կ'ողողին Սիրայի ոտանաւորները, և անոր ջանքը՝ մուսայի մը աւելին մէջ թաթխելու իր գրիչը՝ հրապուրիչ դարձուցած են զանոնք:

Սիրա՝ տաղաչափութեան հետ կ'ախորժի նաեւ յանգ: Յանգը՝ ոտանաւորին համեմ է, երբ ճոխ ու ճահաւորապէս զարդարուած ըլլայ: Մեր արդի գրիչները սակայն, զրեթէ յանգ կազմելու քղծաւանջէն թելադրուած, նոր բանածել մ'աւելցուցին (եւրոպականէ առնուած) բայերու եկն հուլովակերտը — որ՝ մանաւանդ երբ կրկնուի՝ անախորժալուր է, ինչպէս՝ խոր գիշերի

անդորրաւէտ պահուն՝ դրան մը կոչնակաթակին գանգիւնը:

Սիրա եւս այս դարձուածքը յօժարուածեամբ կը տողէ.

Հողմեր կու գան ու կը սահին

Հայրենիքի գաւառներէն,

Հողմեր կու գան հայաշխարհի

տառապանքը ողբերգիկէն.

Աճիւնացած երդիքներու

սառ մոխիրները սրսկելէն,

Այսպէս կ'երթան կարուաններ,

գժուար ճամբուն զոհեր տալէն.

Այսպէս կ'երթան, եղբայրներու

գիտկներու վերայ լայլէն,

Ո՛վ որ ողջ է պէտք է քալէ,

իր մեռելները թաղելէն...

Ամեն վայրկեան փուշերու մէջ

բոսիկ ոտքերն արիւնիկէն,

Գացին հայի կարուաններ,

չորք ու թալիք սեղմանելէն:

Սիրայի ոտանաւորները՝ Սիւսանթայի հատորիկները կը յիշեցնեն Ասոր գրիչը՝ Սիւսանթային շաւղէն կ'ընթանայ, առանց անոր խորհրդանիշ (մխարիք) մթնուլորտէն քալելու:

ՄԵՆԱՍԻՔ

ՔԱՆԱՔԱՅԻ երկշարթաթերթ հայերէն և անգղիերէն:

Հասցէ՝ To the Editor of "The Citizen"
p. O. Box 1224

FRESNO, CAL.

U. S. A.

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՏԵՂԵՎԱՏՈՒ Հրատարակող Մոսկա-
րաւ-Ռաֆայէլեան Նախկին աշու-
կերտաց միութեան:

Գիմի՝ Sakis Agadj N. 34 péra

CONSTANTINOPLE